

борилган.

РЕЗЮМЕ

Статья представляет анализ романа Назара Эшонкула «Гур угли и источник жизни». Роман является одним из известных литературных произведений современной узбекской литературы и анализ был проведён на основе символично-философическому подходу.

SUMMARY

The given article deals with literary analysis of the novel «Gur ugli yokhud khayot suvi» (Gur ugli or source of water) by Nazar Eshankul. The novel is one of the notable work of modern Uzbek literature and the analysis was done under the symbolic-philosophical approach.

Зульфия – 106

ЗУЛЬФИЯ - МУҚАДДЕС ЎАТАН ТУЙҒЫСИ ЖЫРШЫСЫ ...

К.Алламбергенов - филология илимлериниң докторы, профессор

Эжинияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: Зульфия поэзияси, ўзгачалик хусусиятлари, Зульфия ва Шарқ поэзияси, Дехли, Африка-Осиё ёзувчилари конференцияси, Ватан, Она юрт мавзуси, давр нафаси, Зульфия ва қорақолпоқ адабиёти.

Ключевые слова: поэзия Зульфии, особенные качества, Зульфия и Восточная поэзия, Дехли, конференция писателей Африки и Азии, Родина, отчизна, дух времени, Зульфия и каракалпакская литература.

Key words: Zulfiya's poetry, special features, Zulfiya and Eastern poetry, Delhi, Africa-Asia writers' conference, Motherland, birthplace, spirit of the time, Zulfiya and Karakalpak Literature.

Ўзбекистан халық шайыры, қатар халық ара сыйлықлар лауреаты Зульфия Исраилова XX ҳам XXI әсирдеги бир тутас өзбек әдебиятының белгили тулғаларынан саналады. Себеби, Зульфияның поэзиясында лирикалық сезим менен публицистикалық мазмун терең байланысып, биринши орында халықтың мәпи шайыраның нәзик сезимлери арқалы жырланады. Шайыраны өз дәуириниң өшпес жұлдызы болды, десек қәтелеспеймиз. Бул теңеу асыра силтегенлик емес. Себеби, бүгинги күни буған жетерли тийкарлар баршылық, яғный оның дәретіўшилигиндеги терең реализм, жоқары дәрежедеги көркем шеберлик, поэзияның өз ишиндеги жанрлық көптүрлилик, соның менен бирге, психологизм, драматизм терең байланысы Зульфия шығармаларының хәр қандай сын талқысынан бекем өтиўине мүмкиншилик береді [2:92-94].

Индиялы белгили шайыр, жазыўшы хәм сыншы Би-плаб Мажид 1970-жылы Индияның Дехли қаласында өткерилген 4-Африка-Азия Жазыўшыларының конференциясында қатнасып, Зульфия Исраилова менен ушырасты хәм оның поэзиясы менен танысып, шайыра хәкқында өзиниң «Китап дүньясы» газетасына усы жылы берген интервьюинде шайыраның жаслық дәуириндеги ғайратлы поэзиясын еслеп «мениң нәзеримде Зульфия Ўзбекстанның әтир гүли еди» деп жоқары дослық баҳасын береді.

Әжайып талант ийеси Зульфия қайсы темада шығармалар жазбасын, оларды ҳадал хәм таза жүрегинен ҳаяллық-аналық сезимлеринен өткерип, айрықша бир азаматлық және инсанийлық көтеринкилик пенен йошып жырлайды. Өйткени, шайыраның қәлби, көкиреги толы пәк хәм таза, пикирлери кең қулашлы, ойлары тереңге жатырғанын сезиў қыйын емес. Сондықтан болса керек, шайыра өз туўылған жери, әзийз Ұатанын жырлар екен бул туйғыны өз Анасы менен қатар қойып сүўретлейди. Ол туўылған жер хәкқында ойлар екен, шайыраға өз журтындағы хәр қандай экзотикалық көринислерден де бурын анасының меҳирли хәм нурлы келбети елеслейди. Бундай сыпатларды шайыра көплеген қосық қатарларында анық көрсеткен. Мысалы, оның «Мениң таңым» хәм «Мениң Ұатаным» қосығына нәзер салайық:

*Бала ойларымды Ұатан деп билдим
Хәм көзди жайнатқан сулығ бағыңды.*

Тилим сөзин тапты, көзим-зияны,

Меҳин хәм ерк пенен жасадым сонда.

Бүгин халқым менен байрамға барып,

Күшли қолларыма аламан сазым,

Саған әзийз Ұатан, саған ана журт,

Меҳриң, ышқың менен толған пәрўазым [1]. («Мениң Ұатаным»)

Ана топырақ дем алып жатыр,

Алып түңги құдиретли күшин.

Мениң таңым жүректе атар,

Жақсы қосық жазылмақ ушын [1]. («Мениң Ұатаным»)

Шынында да, шайырдың терең толғанғанындай, Ұатан ана менен теңдей бирлик саналады. Себеби, ана болмаса инсанға да, басқа жанлы мақлукқа да туўылған жер де, ана Ұатан да жоқ деген сөз.

Шайыраның Ұатан хәкқында ой-сезимлери оның «Шығыс өзи ана болған әзелден» атлы қосығында айрықша көтеринкилик пенен жаңа формада (сарбастта, верлибрде) жырланады:

Мен еле сиз бенен бармадым Афрасиябға.

Бабалар даңқын етип гүрриңлер

Мың өлим,

Мың зулым,

Мың тыйықлы қылыштан

Аман алып шыққан халқым гәўҳарым

Мақтаныш меҳир менен берип зор пардоз.

Сизге жарқыратып көрсете алмадым.

Бул топырақ үйимиз,

Бул дүнья нанымиз,

Бул қуяш жанымиз,

Бирақта бир сарай

Мақтанышымыз [1].

...Өзбек-өзине бек!

Деген атақты

Жаратқанның өзи берип қойыпты

Ғәрремлик болмас па, бул әзиз атты

Құл болғанбыз деп елди кемситиу!

Қәте, қәте!

Басын таж,

кеўиллерде жарқын нур билип,

Ардақлаймыз мақтанышымызды.

Тарийх гүға,

Неше заман,

әсирлер,

Не көзлерден асырап

Қалдық бул елди,

Сиз биреўге

жалтақ

құл деген сөзлердиң

Тамырына урың хұжданнан балта

Билиң,

Кәмил,

Дана,

Дүня жулдызларына

Шығыстың өзи ана болған әзелден... [1].

Мине, шайырдың туўылған жерди көклерге көтериўши усындай романтикаға толы қатарлары оқыўшыны айрықша толғандырады хәм жағымлы көринеди, булардың барлығы киндик қан тамған топы-

раққа, муқаддес елге болған шексіз ықлас және мухаббат хәм ынтықлықтан туыылған ойлар екенлиги белгилі. Себеби, хәр бир инсаннның өзиниң туыылған жери дүньяда хеш нәрсеге алмастырып болмайтуғын ПАТШАЛЫҚ!

Улыўма, бир тутас алғанда шайыраның дәслепки жыллардағы Ұатан, туыылған жер ҳақкындағы қосықларын оқып отырсақ, оларда жаслық романтика, сағыныш, бир қатар экзотикалық көринислерге де берилип сүүретлеу сыяқлы белгилерди көбирек ушыратсақ, ал көркем сөз устасы өзиниң соңғы шығармаларында бир қатар жаңа қырлары, заманның да басқаша жаңа түс алыўына байланыслы талапшаңлығы, туыылған топырағындағы жүз берип атырған өзгерислерди де көркем сәўлендириўге қумарлығы менен көзге тасланады. Бундай өзгерислердиң болыўы да тәбийғый саналады. Себеби, ўақыттың өтиўи менен заманлар, адамлар өзгереді, шайырдың инсан сыпатындағы характер эволюциясы да өсип өзгериپ отырады.

Шайырдың «Ядым сынақлары» қосығы дәўирдиң жаңа нәписи менен дөрелген қосық. Мысалы:

*Ғәрезсизлик, келдиң бе, ақыры келдиң,
Пинҳана сағындым, пинҳана күттим.
Жамғырға баўырын тутқан саҳра яңлы,
... «Ұатан сүйгиши» деп биз өз-өзимизди,
Теңизлер қурыпты, ширипти балық,
-Адамсаң басыңды көтер,-дементти,
Кеўлиң қалыптеди бизлерден, Халық,
Өзиң берип едиң пәклик, ҳадаллық,
Ийман, исенимлер пүтин, миннетсиз.
Шайтан да қылаңмас еди дәлдаллық,
Билим, ҳикметлерге бай бир миллетпиз.
Кел, сен Ғәрезсизлик, Аман-аман кел,
Сени кеўлим, көзим, сөзим күтер.
Ўақыт жетип, сол халықта қалар дәптерим,
Ўақыт жетсе сол жақта қалар дәртлерим.
Руўхым сол жақларға қус болып ушар...[1]*

Миллий ғәрезсизлик дәўиринде де бир тутас өзбек поэзиясы, соның менен бирге шайыра Зульфияның поэтикалық дөретиўшилиги де, мине, усындай дәстүрлерге садық түрде дәўирдиң диалектикасын, оның барлық унамлы хәм унамсыз тәрептерин ҳадал хәм қалыс сүүретлеу жолы менен даўам етти. Себеби, жаңа дәўир шынлығы шайыраның поэзиясының арқаўы болды, десек қәте болмайды. Ол халқы менен бирдей өз дәўириниң шынлығын азаматлық позицияда турып қабыл етти хәм ҳақыйқый халықшыл инсан, интелегенция ўәкили сыпатында әдил баҳалап шығармаларында усы идеяны жырлады.

Әдебиятлар

1. Зульфия. Таңламалы шығармалары (Қарақалпақ тилинде). - Нөкис: «Билим», 2015.
2. Құрамбаев К. Қорақолпоқ адабиётининг хәм ихлосмонди эди. // «Илим хәм жәмиет», 2015, №1, 92-94-б.

РЕЗЮМЕ

Мақолада XX асирнинг иккинчи яrimi билан XXI аср бошидаги ўзбек поэзиясининг фахри булган Зулфия Исроилова ижодининг ўзбек ва жаҳон адабиётида тутган ўрни ҳақида сўз бориши билан бирга унинг Ватан, Онаярт, халқ тағдири ҳақидаги шеърлари кенг таҳлил этилган. Шу билан бирга Зулфия поэзиясининг ҳозирги қорақалпоқ шоирларига, айниқса шоирларга бўлган таъсири, умуман, Зулфия ва қорақалпоқ адабий алоқаларига кенг ўрин берилган.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена Исроиловой Зулфии, которая является гордостью узбекской поэзии начала XXI века, автор подчёркивает место поэтессы в узбекской и мировой литературе. В том числе, анализируется её творчества по темам Отчизна, Родина, голос времени, судьба народа. Автор затрагивает вопросы о связи поэзии Зулфии с Каракалпакской литературой, и влияние на творчество каракалпакских поэтов, особенно поэтессам каракалпакской литературы.

SUMMARY

The article determines the place of Zulfiya Israilova, who is proud of the nation and lived in the end of the XXth century and the beginning of the XXI century, in the Uzbek and World literature. Furthermore, there is presented detailed analysis of her poem on themes: Motherland, spirit of the time, fate of the nation, and love to the birthplace. Author attributes affect of Zulfiya Israilova on Karakalpak poet, especially on poetess. Generally, author discusses relationship of Zulfiya with Karakalpak Literature.